

Література

1. *Максимото В. Энг, Фрэнсис А. Лис, Лоуренс Дж. Мауер.* Мировые финансы. — М.: Дека, 1998.
2. *Макогон Ю. В., Булатова Е. В.* Международный банковский бизнес. — К.: Аттика, 2003.
3. *Р. Глен Габбард.* Гроші, фінансова система та економіка. — К.: КНЕУ, 2004.

Стаття надійшла до редакції 15.05.09.

УДК 311:336

В. Г. Шевалдіна

старший викладач
кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МЕТОДОЛОГІЯ СКЛАДАННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ТА БАНКІВСЬКОЇ СТАТИСТИКИ

В статье излагаются принципы построения денежно-кредитной и банковской статистики, основные определения и классификации финансовых активов с учетом рекомендаций МВФ.

In the article principles of construction of money-and-credit and bank statistics, basic determinations and classifications of financial assets, are expounded taking into account recommendations IMF.

Ключові слова: грошово-кредитна статистика, банківська статистика, фінансові активи, інституційні сектори, потоки, запаси.

Грошово-кредитна та банківська статистика представляють собою комплексний масив статистичних даних про запаси та потоки активів та пасивів фінансового сектору країни. Довіра споживачів до статистичних даних виникає тоді, коли статистичні органи є незалежними, а застосовувана методологія обчислення статистичних показників — прозорою. Основними питаннями, що повинні бути покладеними в основу побудови методології грошово-кредитної та банківської статистики мають бути такі питання:

- 1) поділ структур на резидентів та нерезидентів;
- 2) розподіл економіки на сектори;
- 3) класифікація різних категорій фінансових активів та пасивів;

- 4) строки відображення при обліку операцій та інших потоків;
- 5) вартісна оцінка фінансових активів та пасивів;
- 6) агрегування, консолідація та сальдування даних.

Однією з найважливих характеристик усієї макроекономічної статистики, у тому числі грошово-кредитної та банківської, є поділ структур на резидентів та нерезидентів. Окреме представлення запасів та потоків, які пов'язані з вимогами до нерезидентів та зобов'язаннями перед ними є необхідним для виміру міжнародних резервів країни та її зовнішнього боргу. В основу визначення резидентської належності покладена концепція економічної території та центру економічного інтересу. Економічна територія країни представляє собою географічну територію, що знаходиться під керівництвом уряду, та в межах якої люди, товари та капітал переміщуються безперешкодно. В більшості випадків доцільно виходити з того, що інституційна одиниця має центр економічного інтересу в країні, якщо вона вже здійснює (або має намір здійснювати) економічну діяльність і операції у значних масштабах у даній країні протягом року або довше. Як правило, ведення економічної діяльності і операцій протягом одного року припускає наявність центру інтересу, проте вибір конкретного періоду часу носить певною мірою довільний характер.

Відповідно до цього *резидентами є:*

- ✓ українські та іноземні юридичні особи, які знаходяться в Україні;
- ✓ фізичні особи з постійним місцем помешкання в Україні;
- ✓ українські громадяни, які працюють у державних установах України за кордоном.

Нерезидентами є:

- ✓ українські та іноземні юридичні особи, які знаходяться за кордоном;
- ✓ фізичні особи, які працюють за кордоном та іноземні працівники державних установ в Україні;
- ✓ фізичні особи з українським громадянством, крім громадян України, які працюють у державних установах України за кордоном, мають статус нерезидентів, якщо їх постійне місце помешкання знаходиться за кордоном.

Депозитні та кредитні рахунки поділяються на резидентні та нерезидентні згідно за такими принципами:

- прийняті депозити (включаючи лоро-рахунки) — за належністю депонента;

- розміщені депозити (включаючи ностро-рахунки) — за належністю підприємства, що відкрило рахунок;
- надані кредити (надані позички) — за належністю позичальника (боржника);
- отримані кредити (отримані позички) — за належністю позикодавця (кредитора);
- рахунки відділень за кордоном обліковуються як нерезидентні.

Інші активні рахунки (наприклад, іноземна валюта, чеки, цінні папери) поділяються на резидентні та нерезидентні відповідно до їх емітентів та місця отримання суми через погашення. Золото визначається як нерезидент та іноземна валюта. Облігації, що випущені та номіновані в іноземній валюті, визначаються як нерезидентні.

Також поділ на резидентів та нерезидентів має принципове значення для грошово-кредитної статистики для визначення обсягів грошової маси, з урахуванням того, що грошові агрегати, як правило, включають тільки зобов'язання перед резидентами. Отже, потрібно виділити кошти резидентів, що входять до складу грошової маси, та кошти нерезидентів, кошти яких, як правило, не включаються до складу грошової маси.

Зобов'язання, що входять у широку грошову масу (ШГМ), дорівнюють сумі чистих іноземних активів (ЧІА), внутрішнього кредиту (ВК) і інших статей (нетто) (ІСН). Тобто, позиції по запасах на початок і кінець періоду можуть бути представлені таким чином:

$$\text{ШГМ} = \text{ЧІА} + \text{ВК} - \text{ІСН}.$$

Внутрішній кредит (ВК) включає чисті вимоги по відношенню до центрального уряду і вимоги по відношенню до всіх секторів резидентів, окрім центрального уряду. Інші статті нетто (ІСН) є залишковою категорією, рівною іншим пасивам за вирахуванням інших активів, де інші пасиви включають всі зобов'язання, що не увійшли до широкої грошової маси.

Наступний шабелъ — це поділ на інституціональні одиниці та сектори, що є важливим з точки зору визначення грошових агрегатів та грошової бази.

Завданням банківської та грошово-кредитної статистики є виділення границь та підсекторів сектору фінансових корпорацій, виділення секторів-тримачів грошей та виявлення вимог фінансових корпорацій по відношенню до кожного із інших секторів-резидентів.

Інституціональна одиниця представляє собою господарюючу одиницю, яка може від свого імені володіти активами, приймати на себе зобов'язання, займатися господарською діяльністю та операціями з іншими одиницями.

Інституційні одиниці поділяються на дві основні великі групи:

1) фізичні особи або групи осіб у формі домашніх господарств;

2) юридичні особи, що створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства, незалежно від того, які особи або суб'єкти можуть володіти ними чи контролювати їхню діяльність. Дана група включає а) корпорації, б) квазікорпорації, в) органи державного управління та г) некомерційні організації.

Внутрішні інституціональні одиниці розподіляються на сектори, що представляє один із важливіших моментів у процесі складання і представлення грошово-кредитної і банківської статистики. Виділяють п'ять основних інституціональних секторів, які у свою чергу розподіляються на підсектори: 1) *нефінансові корпорації* — інституційні одиниці корпорації (державні, приватні, під іноземним контролем), основним видом діяльності яких є виробництво ринкових товарів чи надання нефінансових послуг; 2) *фінансові корпорації* включають усі корпорації, які спеціалізуються на фінансових послугах чи допоміжній фінансовій діяльності. *Інші фінансові корпорації* — страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, кредитні установи, фінансові компанії тощо; 3) *загальне державне управління* об'єднує юридичні особи, для яких основною діяльністю є виконання функцій законодавчої, виконавчої або судової влади відносно інших інституційних одиниць у межах певної території; 4) *домашні господарства* — наймані працівники, роботодавці, самостійно зайняті працівники, одержувачі пенсій, одержувачі доходу від власності та інших трансфертів; 5) *некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства* надають неринкові товари та послуги домашнім господарствам без оплати або за цінами, що не мають економічного значення: політичні партії та інші громадські організації, благодійні організації та фонди, соціально-культурні підрозділи нефінансових і фінансових корпорацій.

У грошово-кредитній статистиці об'єктом дослідження виступають фінансові активи, а саме запаси та потоки активів та пасивів усіх інституціональних одиниць сектору депозитних корпорацій. Як фінансові активи класифікуються фінансові інструменти.

Фінансовий інструмент — це будь-який контракт, який веде до виникнення фінансового активу одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструменту капіталу іншого підприємства. Фінансові інструменти класифікуються як фінансові активи або як інші фінансові інструменти.

Фінансові активи представляють собою фінансові вимоги (наприклад, готівкова валюта, депозити, кредити та цінні папери), які мають вартість, що можна довести. **Інші фінансові інструменти** (наприклад, фінансові гарантії та зобов'язання, такі як, кредитні лінії, зобов'язання щодо надання позички та акредитиви), які є умовними, або залежать від настання невизначених майбутніх умов, виходять за межі охопту фінансових активів і класифікуються як інші фінансові інструменти.

Класифікація фінансових активів спирається на два основні критерії: ліквідність активу та правові характеристики.

До концепції ліквідності відносяться такі конкретні характеристики, як, оборотність, однорідність, подільність, здатність до переказу, здатність до реалізації на ринку та конвертованість.

Фінансові активи класифікуються на наступні широкі категорії:

- монетарне золото та СДР;
- готівкова валюта та депозити;
- цінні папери, крім акцій;
- кредити та позики (займи);
- акції та інші форми участі у капіталі;
- похідні фінансові інструменти;
- страхові технічні резерви;
- інша кредиторська/дебіторська заборгованість;
- нефінансові активи.

Монетарне золото та СДР не мають на стороні пасивів відповідних фінансових зобов'язань. Монетарне золото представляє собою тільки те золото, що зберігається центральним банком та становить частину офіційних резервів країни.

Готівкова валюта складається із банкнот та монет, що випускаються центральним банком (або урядом) та мають фіксовану номінальну вартість. Готівкова валюта поділяється на окремі категорії для національної валюти та іноземної валюти, та є зобов'язаннями центральних банків або урядів інших країн.

Депозити включають всі вимоги до центрального банку, інших депозитних корпорацій, органів державного управління, які підтверджені свідоцтвом про вклад. **Виділяють дві категорії де-**

позитів: переказні депозити та інші депозити та крім того, використовуються окремі категорії для депозитів, що виражені в національній валюті, та депозитів в іноземній валюті. *Переказні депозити* включають всі депозити, які: 1) можуть бути обмінені за номіналом на першу вимогу без виплати штрафу та без будь-яких обмежень; 2) можуть безпосередньо використовуватися при здійсненні платежів за допомогою чеків, прямого зарахування (або списання), або за допомогою інших механізмів прямих платежів. Категорія «*інші депозити*» включає всі вимоги (крім переказних), які мають підтвердження у вигляді свідчення про вклад. Структура депозитів має значення при регулюванні грошової маси.

Кредити та позики — фінансові активи, які створюються в разі надання кредитором коштів безпосередньо позичальнику та засвідчуються документами, що не обертаються на ринку. Це надані позики та аванси, крім кредиторської і дебіторської заборгованості.

До категорії «**цінні папери, крім акцій**» відносяться фінансові інструменти, що обертаються, та є свідченням того, що інституціональні одиниці (банки) мають зобов'язання, які повинні бути погашеними готівковими коштами, фінансовим інструментом чи іншим економічно цінним об'єктом. Це облігації, казначейські зобов'язання, векселі, ощадні (депозитні) сертифікати корпорацій тощо.

До **акцій** та інших форм участі у капіталі відносяться всі інструменти, що підтверджують вимогу (право участі у капіталі корпорації) на вартість капіталу, що залишилась після задоволення всіх вимог кредиторів.

Страхові технічні резерви складаються з чистої вартості коштів домашніх господарств у резервах по страхуванню життя і в пенсійних фондах, а також з попередніх внесків страхових премій і резервів для покриття неврегульованих претензій. Всі ці статті вважаються активами бенефіціарів і тримачів полісів.

Похідний фінансовий контракт є фінансовим інструментом, який прив'язується до іншого конкретного фінансового інструменту, показника або товару, і за допомогою якого на фінансовому ринку можна проводити операції купівлі-продажу конкретних фінансових ризиків (таких, як процентний і валютний ризики, ризик зміни курсів акцій і цін на товари, кредитний ризик і т.п.) незалежно від основного інструменту.

Інша дебіторсько/кредиторська заборгованість включає комерційний кредит і аванси та ін.

Стосовно строків відображення перевага надається відображенню операцій на основі принципу нарахування, а не на касовій основі, керуючись положенням про те, що відображення даних в обліку повинно співпадати з моментом зміни права власності на актив, а не з моментом платежу.

Побудова грошово-кредитної та банківської статистичної звітності передбачається облік та звітування, з подальшим аналізом на основі запасів та потоків. **Потоки** — це грошове вираження економічних явищ та процесів, у яких беруть участь інституціональні одиниці, а також інших подій, що впливають на економічне становище інституціональних одиниць (банків) і відбуваються протягом звітного періоду. Потоки відображають рух грошових коштів у процесі здійснення банками певних операцій або внаслідок переоцінки вартості. **Запасами** називаються наявні в інституціональній одиниці на визначений момент часу активи і зобов'язання, а також відповідна чиста вартість активів цієї одиниці, що дорівнює різниці між загальною сумою активів і загальною сумою зобов'язань. Запаси відображають вартість непогашених запасів певної категорії фінансових активів на початку звітного періоду. Потоки і запаси представляються в інтегрованій формі. Це означає, що всі зміни в запасах можуть бути цілком пояснені змінами потоків.

У якості основної концепції вартісної оцінки операцій, інших фінансових потоків та запасів (тобто балансових величин) рекомендовано використовувати ринкову вартість. Якщо ж не має такої можливості то рекомендується використовувати еквівалент ринкової вартості, який називають справедливою вартістю. Вартість кредитів повинна базуватися на величині неурегульованих вимог кредиторів без поправок на збитки, що очікуються (за виключенням ризику).

Дані грошово-кредитної та банківської статистики мають представлятися та організовуватися на агрегованій та консолідованій основі та на основі сальдування даних. **Агрегуванням** називають додавання даних по запасам та потоків по всім інституціональним одиницям у межах сектору або підсектору або всіх активів та пасивів у межах однієї категорії. **Консолідацією** називається включення однотипних запасів і потоків, що мають місце між інституціональними одиницями, як одну групу. Інакше, консолідація це є об'єднання (додавання) відповідних показників за подібними статтями — такими, як активи, зобов'язання, капітал, доходи й витрати материнської та дочірніх компаній. Як відомо банки можуть проводити один і той же вид операції як на сторони

використання, так і на стороні ресурсів (наприклад, вони можуть виплачувати та отримувати проценти). Відповідно, банки можуть показати кінцевий результат взаємної компенсації вартості вихідних елементів що називається відображення на чистій основі. А можуть показати всі первинні елементи по їх повній вартості, що називається **сальдуванням**, або відображенням на валовій основі. Перевага віддається відображенню даних на валовій основі. Представлення даних на чистій основі дозволяється в окремих випадках при складанні грошово-кредитної статистики макроекономічного характеру. Всі дані МВФ рекомендує представляти на валовій, а не на чистій основі, тобто по повній вартості. Чиста основа передбачає процес взаємної компенсації вартості окремих (проценти виплачені та проценти отримані).

Література

1. Руководство по денежно-кредитной и финансовой статистике. — Вашингтон, округ Колумбия, США: Международный Валютный Фонд, 2000 год. — 157 с.

2. Финансовая статистика: денежная и банковская: учебник / кол. авторов; под ред. С. Р. Моисеева. — М.: КНОРУС, 2009. — 160 с.

Стаття надійшла до редакції 15.05.09.

УДК: 336.7+336.1.07:338.242

О. Б. Шулевська

здобувач кафедри банківської справи,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
начальник Шевченківського відділення
Хмельницької обласної філії АКБ «Укрсоцбанк»

ЧИННИКИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ

Ресурсы коммерческих банков находятся под влиянием многих факторов, которые можно поделить на две большие группы: внутренние и внешние, а те в свою очередь на экономические, политические, правовые и социальные.

Bank resources are under the influence of many factors. They can be divide on two big groups: internal and external, and those in each turn on economic, political, legal and social.

Ключові слова: ресурсна база, банківський капітал, депозит, ліквідність, грошово-кредитний мультиплікатор.